

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК 316.43+351.83

Семигіна Т. В.

МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЛАНУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Соціальне планування є однією з моделей роботи в громаді, що її можуть здійснювати соціальні працівники. У статті розглянуто теоретичні аспекти соціального планування, представлено український та закордонний досвід залучення громадськості до визначення потреб власної громади і формування місцевих соціальних програм на їх основі.

Актуальність соціального планування на місцевому рівні

В Україні нині активно обговорюються різні варіанти реформування системи надання соціальних послуг. Зокрема, проект Концепції реформування системи соціальних послуг в Україні, який було презентовано навесні 2006 р. Міністерством праці та соціальної політики України разом із Українським Фондом соціальних інвестицій, передбачає впровадження таких механізмів, як децентралізація, демонополізація, конкуренція, регулювання надання соціальних послуг через видачу ліцензій, введення стандартів якості, контроль за їх дотриманням. Концепція наголошує на необхідності надання прав місцевим органам влади самостійно обирати постачальників послуг залежно від попиту. Для забезпечення ефективності соціальних послуг варто закріпити право їх надання за тим органом влади, який максимально наближений до отримувачів [1].

Такі підходи змушують пильно подивитися на можливості місцевого соціального планування, поширеного в багатьох європейських країнах та США. Особливо на використання тих підходів, що ґрунтуються на залученні членів громади до визначення місцевих проблем і підходів до їх розв'язання. Закордонні автори розглядають модель соціального планування у контексті соціальної роботи в громаді як таку, що передбачає з'ясування у членів громади їхніх потреб у послугах, інформування членів громади про їхній вибір, вироблення узгодженого бачення шляхів розв'язання суттєвих труднощів у громаді [2]. Ця модель, на думку багатьох науковців, співіснує поряд із іншими моделями - місцевого розвитку, соціальної дії тощо [3, 4, 5].

У сучасній українській літературі найчастіше йдеться про стратегічне планування міст або ж про розробку місцевих програм для визначених цільових груп у громаді чи про технології активізації останньої [6, 7, 8]. Разом із тим бракує комплексного погляду на місцеве соціальне планування як системний процес і модель роботи, якої можуть дотримуватися соціальні працівники, відповідальні за адміністрування локальної системи надання соціальних послуг, що як найповніше відповідає потребам мешканців громади.

У цій статті представлено процес та складові моделі місцевого соціального планування як на пряму організації соціальної роботи в громаді.

Процес соціального планування на місцевому рівні

Соціальне планування зосереджено на технічному процесі розв'язання проблем у таких сферах, як правопорушення, забезпечення житлом, проблеми психічного здоров'я, соціальні проблеми. Основу цієї моделі, що спирається на програмний розвиток, становить раціональний, ретельно спланований та контрольований процес змін, призначений для забезпечення послугами членів громади. Соціальне планування на рівні територіальної громади має на меті аналіз соціальних умов, постановку цілей та оцінку діяльності наявних служб для їх удосконалення і розвитку нових закладів.

Соціальне планування, поряд із місцевим розвитком та соціальною дією, вважається однією з трьох ключових моделей соціальної роботи в громаді, спрямованої на врівноваження умов життя вразливих груп і досягнення соціальної стабільності.

Стратегія дій у рамках цієї моделі виходить із того, що потрібно знайти факти, які свідчать про актуальність для громади тієї чи іншої проблеми, й логічно поміркувати над можливими альтернативами розв'язання цих проблем (визначенням належних послуг, програм та заходів).

Модель соціального планування передбачає: залучення громадськості до визначення потреб і шляхів їх розв'язання, у багатьох випадках - і до виконання заходів;

оцінювання потреб громади;
оцінювання ресурсів і можливостей громади в цілому, наявних соціальних служб і організацій;
розробка планів, що відповідають ключовим принципам організації надання послуг у громаді і які підтримуються самою громадою [9];

соціальне контракування (соціальне замовлення), спрямоване на залучення громадських і приватних організацій до надання послуг за бюджетні кошти (в багатьох випадках), право клієнта на вибір соціальної служби.

Планування та ініціювання соціальних програм у громаді передбачає й визначення змісту змін. До ключових елементів цього процесу також відносять:

створення ініціативного комітету з планування, обрання місцевого координатора чи організатора;

вибір організаційної структури, що може забезпечити участь населення: дорадчий комітет або наглядова рада, робоча група або коаліція, провідна установа чи організація, неформальна мережа тощо;

пошук, відбір та залучення членів для організаційної структури, що впроваджуватиме програми в громаді;

визначення мети та завдань програми, розподіл ролей та обов'язків;

забезпечення навчання та визнання [10].

Оцінка потреб і залучення громадськості

Соціальне планування полягає в тому, що територіальні громади отримують змогу самостійно вибрати метод визначення, над чим повинна працювати місцева влада. Для цього можуть бути використані різні **методи залучення громадськості** до обговорення планів розвитку населеного пункту, як-от:

поглиблене інтерв'ювання ключових осіб для визначення конкретних питань, над якими слід працювати, і побудови підвалин для подальшого консенсусу, створення організаційного комітету з лідерів громади;

вибіркові та/або суцільні опитування про ставлення до певної проблеми, що окреслюють наявні проблеми та виявляють можливі шляхи їх

розв'язання, а також допомагають з'ясувати, наскільки прийнятні висунуті ідеї;

зустрічі в місцевих органах влади (муніципалітетах), призначені для збирання пропозицій громадян і забезпечення консенсусу;

робота фокус-груп, які дають змогу докладно опрацювати окремі складові цілісного бачення.

У **оцінюванні потреб** вдаються до: аналізу соціальних індикаторів (показників), аналізу документів, аналізу інформації від інших організацій, опитування всіх членів громади або її ключових осіб, надавачів соціальних послуг тощо.

У **оцінюванні ресурсів** громади увагу звертають не тільки на послуги, які можуть отримати члени громади в соціальних, медичних, освітніх, релігійних, відпочинкових, бізнесових закладах, а й яким саме чином використовують ці служби. Доцільно оцінити й те, які чинники впливають на використання чи невикористання чинних місцевих служб.

Якщо оцінювання ситуації в громаді призначено для формування специфічних програм, то воно може фокусуватися на певному секторі громади (підсистемі громади). Наприклад, для планування програм із формування здорового способу життя австралійський вчений К. Ріссел та його американський колега Н. Брайт радять будувати аналіз на вивченні:

демографічного, соціального та економічного «портрету» громади (з використанням, зокрема, даних перепису та наявної економічної статистики);

стану здоров'я в громаді (зокрема, даних щодо захворюваності та смертності);

ризиків для здоров'я (зокрема, поведінських, соціальних, екологічних);

поточної політики, програм та заходів формування здорового способу життя;

цільових груп, рівня обізнаності, сприйняття потреб, організаційних можливостей та лідерства громади [11].

Залучення громадськості потрібне не тільки для оцінки потреб громади, а й для погодження стратегії розв'язання проблем. Наприклад, проблему безробіття у місцевій громаді можна вирішувати різними шляхами - через перекваліфікацію кадрів, відновлення закритого виробництва, сприяння становленню власного бізнесу тощо. Проте, хоч якою була б стратегія, вона має бути здійсненою та прийнятною, зокрема, для представників місцевих виборчих органів влади.

Нині ж у більшості країн світу при органах місцевого самоуправління діють комітети з питань місцевого соціального планування, що активно залучають громадськість до визначення змісту місцевих соціальних програм, оскільки це підви-

щуче рівень довіри населення до місцевої влади.

В Україні вже накопичено певний досвід проведення оцінки потреб із залученням членів громади, що може стати в пригоді у процесі реального реформування системи соціальних послуг у бік більшої децентралізації.

Так, у рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді», що виконувався Дитячим християнським фондом України за підтримки уряду Швейцарії, проведено оцінку потреб громади в м. Сарни Рівненської області та м. Бердичеві Житомирської області. В основу цієї роботи було покладено 7-крокову методику, розроблену білоруськими фахівцями з Міжнародного просвітницького громадського об'єднання «Акт». Вона містить кілька етапів: формування груп для проведення оцінки потреб громади з числа спеціалістів соціальної сфери, представників громадськості та місцевого самоврядування; визначення мети оцінки; отримання підтримки значущого оточення; планування проведення оцінки; проведення оцінки; формування ініціативних груп; інформування членів громади про результати оцінки потреб громади.

У м. Сарни вивченням потреб громади займалися волонтери центру по роботі з громадою. У січні-березні 2005 р. вони провели анкетування мешканців міста стосовно проблем дітей, сімей та молоді в їхній громаді. За результатами проведення оцінки визначено такі проблеми, як: незадовільна організація змістовного дозвілля дітей, послаблення виховної функції сім'ї, брак упорядкованих місць для відпочинку. Результати оцінки оприлюднено у місцевих ЗМІ та подано міському голові. Це спонукало місцеву владу, спеціалістів соціальної сфери до певних дій та планування відповідних послуг для жителів міста.

Зокрема, було обладнано дитячі майданчики на околицях міста. До цієї роботи залучили жителів мікрорайонів і самих дітей та батьків. Спосорську допомогу надали також кілька підприємств міста.

На базі центру роботи з громадою було облаштовано й забезпечено діяльність ігрової кімнати для занять дітей та молоді в позаучбовий час. Нині тут є значна кількість настільних ігор, літератури, телевізор, караоке та відеомагнітофон, а організоване дозвілля дітей та молоді міста забезпечує волонтерський загін студентів педагогічного коледжу. Також на базі центру проводяться тренінги «Виховання на основі здорового глузду», «Розвиток дитини раннього віку», «Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини» та консультації для батьків.

У вересні-жовтні 2005 р. було організоване ще одне визначення потреб громади, цього разу вже за підтримки місцевої влади. За розпорядженням міського голови проведено шість «відкритих» (вуличних) зустрічей із жителями міста у мікрорайонах, на які запросили міського голову й депутатів районної ради. Активісти центру по роботі з громадою за задалегідь розробленою програмою проводили оцінку наявних проблем і обговорення стратегії подолання найгостріших із труднощів. Результати зборів узагальнили й висвітлили у місцевій пресі, а також передали до органів місцевої влади задля врахування їх при плануванні видатків на наступний рік.

Навесні 2006 р. на базі центру роботи з громадою було проведено круглий стіл за участю педагогів навчальних закладів міста, позашкільних установ, батьків, молодих людей, представників влади. На ньому обговорили міську програму «Місто дитячих мрій», в якій на основі результатів опитування членів громади визначено необхідні послуги для різних груп дітей. Така програма слугує координаційним документом діяльності різних установ та груп м. Сарни щодо поліпшення соціальних послуг для дітей та молоді місцевої громади [12, 13].

Дещо відмінні підходи продемонстрував проєкт «Сприяння реформі соціальних послуг в Україні», що виконується за підтримки Міністерства з міжнародного розвитку Великобританії у вибраних громадах Хмельницької та Харківської областей. Одним із напрямів діяльності цього проєкту є надання допомоги уряду та місцевим органам влади у зміцненні їхньої спроможності планувати, впроваджувати, здійснювати оцінку та контроль надання соціальних послуг. У рамках цього проєкту Харківський інститут соціальних досліджень провів оцінку потреб у соціальних послугах мешканців Дергачівського району Харківської області з використанням таких методів, як опитування населення, глибинні інтерв'ю та фокус-групи. За результатами цієї роботи фахівці запропонували картографічну модель (програмний продукт) для демонстрації рівня соціального самопочуття населення певної території і якісного рівня діяльності суб'єктів надання соціальних послуг населенню, надали рекомендації щодо поліпшення соціального обслуговування [14].

Варто принагідно зазначити, що перший український досвід оцінки потреб викликав заперечення у частини практиків соціальної сфери, котрі висловили сумнів у здатності населення адекватно оцінити свої потреби. Власне, така позиція віддзеркалює сформований за роки патерналістської соціальної політики підхід, згідно з яким фахівці

вважають, ніби вони краще, аніж клієнти, знають, у чому насправді полягають проблеми представників вразливих груп. Власне, такий підхід суперечить базовим цінностям сучасної соціальної роботи, яка поціновує активність клієнтів у визначенні та розв'язанні власних проблем.

Розробка планів і принципи надання послуг у громаді

Наступний етап соціального планування полягає у **розробці планів** (місцевих соціальних програм, що враховують як потреби і ресурси громади, спільне бачення членів громади шляхів розв'язання тих чи інших соціальних проблем, так і бачення керівництва місцевого самоврядування, представників виборних органів, а також інші чинники).

При плануванні програм варто звернути увагу на такі питання, як: потреби якої цільової групи задовольнятиме програма; які існують альтернативи виходу з ситуації; чи було застосовано подібний підхід раніше; результати запровадження того чи іншого підходу; оцінка ймовірності успішності програми; ресурси, необхідні задля її реалізації; виконавці програми; ризики та перешкоди (наявні та ті, що можуть виникнути у процесі реалізації програми); коло дійових осіб, союзників та прихильників; необхідність певної організаційної структури [15].

Під час розробки соціальної програми складається план дій, який є важливим елементом стратегічного планування, що передбачає досягнення довгострокових цілей та відповідних кроків. Під час планування, як правило, передбачається делегування повноважень та визначення кола відповідальних осіб, установа обсягу робіт, а також заходів для виконання поставлених цілей, розглядаються правові аспекти, що регулюють соціальну сферу, джерела фінансування і терміни виконання запланованих заходів. Необхідно ретельно обрахувати й обміркувати, наскільки доцільним є функціонування чи створення тих або інших соціальних служб.

Соціальне планування на місцевому рівні класифікують за тими змінами, які вносять у життя громади розроблені програми. Відтак у закордонній літературі із соціальної роботи в громаді часто виділяють:

пасивне планування (розроблювані соціальні програми спрямовано на збереження статус-кво, запобігання можливим чи запропонованим змінам;

реагуювальне планування (розроблювані соціальні програми мають дати відповідь на виявлені потреби членів громади);

проактивне, випереджаюче планування (про-

грами спрямовано на запобігання виникненню труднощів у громаді);

діяльнісне планування (мета програм - досягнення в майбутньому соціальної справедливості, спрямованість на суттєву зміну системи) [16].

Разом із тим ці плани мають відбивати певні **принципи надання соціальних послуг на місцевому рівні**.

1. Відмова від біологічного і *дотримання холістичного підходу* (англ. *whole* - цілий, цілісний), тобто такого підходу, який передбачає ставлення до користувачів соціальних послуг не як до патологічних суб'єктів, а передусім як до особистостей. Відповідно до такого ставлення надання послуг має відбуватися з якнайповнішим урахуванням усіх потреб особистості.

2. *Неперервність догляду*. Цей принцип полягає у забезпеченні підтримки користувачів послуг на всіх етапах їхнього життя, тобто організації схем і програм відповідно до потреб людини у кожному віковому періоді. Це передбачає цілеспрямовану координацію реалізації соціальних програм і діяльності соціальних закладів, впровадження такої практики, за якою соціальний працівник, який здійснює функції куратора (керівника випадку або відповідального за соціальний супровід), передає клієнта іншому кураторові - працівникові іншої соціальної служби, що продовжуватиме догляд за ним. Реалізація цього принципу також означає створення у громаді повноцінної мережі соціальних закладів, що забезпечувала б континуум догляду.

3. *Деінституціалізація* (звуження сфери впливу соціальних інститутів). Однією з тенденцій другої половини ХХ ст. у соціальній роботі за кордоном було широкомасштабне вивільнення пацієнтів різного роду лікарень, ув'язнених, а також осіб, які перебувають у стаціонарних установах. Цей захід супроводжувався створенням спеціальних мультидисциплінарних команд при місцевих медико-соціальних службах, налагодженням роботи мережі соціальних служб і центрів у громаді, орієнтацією на інтеграцію чи реінтеграцію людини в громаду, залученням благодійних і волонтерських організацій до надання послуг вразливим групам у громаді.

4. *Нормалізація* («соціальна вапоризація») та *інтеграція в суспільство*. Ґрунтується на переконаннях, що перебування в установах закритого типу небажане для людей із будь-яким типом патології; майже всі особи, навіть зі стійкими вадами, можуть і повинні мати якомога нормальніше і повноцінніше життя у спільноті, отримувати необхідну їм для цього індивідуальну підтримку. Тому послуги в громаді мають бути спрямованими на те, щоб їх користувачі не опи-

нялись в ізоляції, а почувалися членами громади, були інтегрованими в громаду та суспільство.

5. *Дестигматизація* (зняття стигми). Провідна ідея цього принципу полягає в недопустимості таврування, суспільного відторгнення представників соціальних вразливих груп. Ставлення до них має ґрунтуватися на визнанні їх як особистостей, прийнятті такими, якими вони є, на повазі до їхньої честі та гідності.

6. *Доступність послуг*. Усі організації та послуги у громаді мають бути максимально наближеними до місця проживання клієнта, сприяти його пристосуванню до життя серед звичайних людей, тобто передбачати можливість відвідування закладів громадського користування, спілкування із соціальним оточенням [17].

В Україні є достатній досвід розробки місцевих соціальних програм, зокрема, спрямованих на розв'язання проблем різних вразливих соціальних груп. Разом із тим цей досвід недостатньо вивчено, узагальнено та описано. Більше того, у законодавчому полі нашої держави немає нормативно-правових актів, що регулювали б створення місцевих програм.

Закупівля соціальних послуг на місцевому рівні

Модель соціального планування також зазвичай передбачає можливість для членів громади отримувати послуги в різних організаціях (диверсифікацію соціального обслуговування), тобто залучення до виконання місцевих соціальних програм різних надавачів соціальних послуг. У багатьох європейських країнах діє так звана **«контрактна» система відносин між державними та недержавними організаціями**. Це означає, що з-поміж тих організацій, що отримали ліцензію у місцевому органі влади, може бути відібрано декілька організацій, яким передають на обслуговування тих громадян, котрі мають право на державне соціальне обслуговування. Як правило, це відбувається на конкурсній основі; з переможцями конкурсу укладають контракт, у якому визначають умови й порядок надання допомоги. Контракт передбачає взаємні зобов'язання обох сторін, форму звітності та контролю. Отримання контракту від місцевих органів влади є престижним для недержавної організації, й організації конкурують між собою за отримання таких контрактів. Це забезпечує їм фіксовану частину фінансування. При цьому держава залишає за собою визначення клієнтів соціального обслуговування й обсягів соціальних послуг. Недержавна організація щомісяця звітує перед державною соціальною службою, а двічі на рік у тих організаціях, що працюють

за контрактом, здійснюють перевірки якості надання соціальних послуг. Така форма взаємовідносин між державою та недержавними організаціями суттєво вплинула на розвиток соціальних послуг у територіальних громадах.

Проте впровадження диверсифікації соціального обслуговування не було легким і однозначним процесом. По-перше, в громаді все одно має залишатися провідна муніципальна соціальна служба, що відповідає за визначення права клієнта на отримання певних соціальних послуг й складання відповідного плану допомоги/втручання (це виглядає доволі проблематичним в українських умовах, адже у нас на місцевому рівні паралельно діють управління праці та соціального захисту, управління у справах молоді, управління у справах неповнолітніх, управління освіти, кримінальна міліція, - кожне зі своїми соціальними функціями й штатом працівників). По-друге, соціальні працівники мають знати, хто може виконувати такий план належним чином і в який спосіб можна «закупити» потрібні послуги у цієї організації. По-третє, недержавні соціальні служби не завжди готові до відкритості і надання послуг високої якості, висловлюють занепокоєння ідеєю запровадження ліцензування на надання соціальних послуг і мінімальних стандартів якості. По-четверте, представники вразливих груп також не завжди готові до запровадження в систему соціального обслуговування принципу «кошти за клієнтом», що на практиці означає право на вільний вибір надавача гарантованих державою соціальних послуг.

Відтак мають бути визначені організаційно-фінансові відносини різних соціальних організацій і проведено належну підготовку соціальних працівників до «закупівлі» соціальних послуг (досвід Великобританії свідчить, що перехід до контрактних відносин викликав чималий опір з боку працівників державних соціальних служб і неприйняття системи жорсткого контролю якості послуг частиною недержавних організацій).

В Україні елементи закупівлі соціальних послуг (такий механізм ще називають «соціальне замовлення» або навіть ширшим терміном «соціальне партнерство») впроваджено, наприклад, у Києві та Одесі як конкурси соціальних проєктів. Відомий досвід й інших міст, де у місцевому бюджеті передбачено незначні суми на підтримку недержавних організацій, що надають соціальні послуги. Однак така діяльність не стала системною й визначальною в українській практиці соціального обслуговування, що продовжує залишатися централізованою і застарілою за своїми формами та напрямками.

Наразі для ефективного впровадження моделі соціального планування й плідної співпраці між дійовими особами громади потрібні взаєморозуміння й взаємний крок назустріч. Органам державної влади варто віднайти такий механізм, який би забезпечував, з одного боку, підтримку тим недержавним організаціям, що реально працюють у соціальній сфері, а з другого боку, - давав важелі контролю за дотриманням стандартів соціального обслуговування у цих організаціях. Недержавні організації повинні активніше шукати можливої співпраці з державою, намагатися координувати свої дії, щоб визначити найуразливіші групи населення, найпотрібніші соціальні програми. А місцеві жителі мають відчувати, що соціальна робота в громаді є колективною діяльністю і повинна організовуватися за активної участі самих жителів та впроваджувати в життя ідею плюралізму соціального захисту. Соціальні працівники часто відіграють роль посередників між органами влади та членами громади.

Узагальнення

Соціальне планування, яке передбачає активне залучення населення до визначення потреб громади та стратегій їх розв'язання, вважають моделлю соціальної роботи в громаді, й разом із тим воно є частиною місцевої політики. У країнах із розвиненим місцевим самоврядуванням соціальне планування сприймають не тільки як таке, що враховує місцеві особливості та вдосконалює соціально-економічну ситуацію, а й як чинник підвищення довіри до місцевої влади та справедливішого розподілу суспільного продукту.

В Україні практика соціального планування із залученням населення поки що не набула поширення, хоча його елементи випробовуються у різних регіонах переважно завдяки міжнародним проектам. Таке планування створює потенційне поле діяльності для соціальних працівників, соціологів і фахівців із соціального адміністрування і слугує ефективним інструментом, який дає змогу територіальним громадам забезпечувати власне майбутнє.

1. Проект Концепції реформування системи соціальних послуг в Україні // Матеріали міжнародної конференції «Концептуальні аспекти реформування соціальних послуг в Україні».- Київ, 13 червня 2006.
2. Rothman J. Approaches to Community Interventions II Strategies of Community Interventions. 6th ed. led. by Rothman J., Erlich J.L., Tropman J.E.- USA: F.E. Peacock Publishers, 2001.- P. 45-46.
3. Twelvetrees A. Community Work.- London: Macmillan, 1991.
4. Rubin H. J., Rubin I. S. Community Organizing and Development. 3d ed.- Boston: Allyn and Bacon, 2001.- P. 95-96.
5. Brueggemann W. G. The Practice of Macro Social Work. 2d ed.- USA: Brooks/Cole, 2002.- P. 135-220.
6. Бородюк Н. Процес стратегічного планування у містах пішов... але ще дуже поволі // Аспекти самоврядування,- 2000.- Число 2(7).
7. Формування здорового способу життя / Вакуленко О. та ін.- Доступно з веб-сторінки проекту «Молодь за здоров'я - Україна-Канада».- <http://rn.health.gov.ua/health.nsf>.
8. Технології активізації громади: Метод, посіб. / За заг. ред. О. В. Безпалько,- К.: Наук, світ, 2006.- 95 с
9. Weil M., Gamble D.N. Community Practice Models II Encyclopedia of Social Work. 19th ed.- Vol. 1.- Washington: NASW, 1995.- P. 577-593.
10. Bracht N., Kingsbury L., Rissel C. A Five-Stage Community Organization Model for Health Promotion: Empowerment and Partnership Strategies II Health Promotion at the Community Level.- 2d ed. /ed. by N. Bracht.- Thousand Oaks: Sage, 1999.- P. 94-98.
11. Rissel C., Bracht N. Assessing Community Needs, Resources, and Readiness: Building on Strengths II Health Promotion at the Community Level.- 2d ed. I ed. by N. Bracht.- Thousand Oaks: Sage, 1999.- P. 64-65.
12. Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді: Інформаційно-методичні матеріали за підсумками проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям в громаді» 2003-2006 рр. / За заг. ред. О.В. Безпалько.- К., 2006.
13. Безпалько О.В. Залучення громади до планування соціальних послуг // Матеріали міжнародної конференції «Концептуальні аспекти реформування соціальних послуг в Україні».- Київ, 13 червня 2006.
14. Корнеліус Л. та ін. Аналіз потреб громад у соціальних послугах // Матеріали міжнародної конференції «Концептуальні аспекти реформування соціальних послуг в Україні»,- Київ, 13 червня 2006.
15. Twelvetrees A. Opt. cit.- P. 120-123.
16. Brueggemann W. Opt. cit.- P. 325.
17. Семузіна Т. Робота в громаді: практика й політика.- К.: КМ Академія, 2004.- С. 154-157.

T. Semigina

SOCIAL PLANNING MODEL ON THE LOCAL LEVEL

Social planning is regarded as one of the three key community work models. This paper reviews the theoretical basics of the social planning model, describes Ukrainian and foreign experience community members involvement into community needs assessment and elaboration of the local social programs taking into account results of the community needs assessment.